

פתח דבר

לקראת שבת פרשת תרומה, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדיה, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון פא), והוא אוצר בלום מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש בהרלוי"צ זצוקללה"ה נבג"מ זיע"א.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם, ובאיזהו מקומן אף עברו עריכה קלה, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנוכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה מפיו של משיח, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

נדפס באדיבות
The Print House
538 Johnson ave.
Brooklyn, NY 11237
(718) 628-6700

יוצא לאור על ידי
מכון אור החסידות
845 Eastern Parkway
Brooklyn, NY 11213
(718) 732-9018

תוכן העניינים

מקרא אני דורש

ביאור נפלא בכך שלצורך עצי השיטים של המשכן היה צריך שיביא יעקב ארזים למצרים וכו' הגם שהיו דרכים אחרות להשגת העצים.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק לא עמ' 142 ואילך)

יינה של תורה

הביאור בכך שהשראת השכינה היא דוקא במשכן ומקדש גשמיים, והלימוד מכך ל'משכן' שבתוך כל אחד ואחד.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק ג עמ' 902 ואילך)

חידושי סוגיות

הביאור בכך שבבית שני היו צריכים להניח אמה יתרה כנגד הכותל דקודש הקדשים, והאם היתה אמה זו כהוספה או לאו - ע"פ בירור הגדר ד'אמה טרקסין' לשיטת הרמב"ם.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק לו עמ' 136 ואילך)

פנינים

פנינים יקרים ומאירים בפרד"ס התורה לכמה נקודות בהפרשה.

(מלוקטים מתורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש)

מקרא אני דורש

"הביא יעקב ארזים למצרים ונטעם" – הצורך בכך

ביאור נפלא בכך שלצורך עצי השיטים של המשכן היה צריך שיביא יעקב ארזים למצרים וכו' הגם שהיו דרכים אחרות להשגת העצים

א. בתחילת פרשתנו מונה התורה את התרומות שהביאו בני"ל לבנין המשכן, שאחת מהן היתה תרומת ה"עצי שטים". ומפרש ברש"י ד"מאין היו להם במדבר, פירש רבי תנחומא יעקב אבינו צפה ברוח הקודש שעתידין ישראל לבנות משכן במדבר והביא ארזים למצרים ונטעם וצוה לבניו ליטלם עמהם כשיצאו ממצרים.

וצריך להבין, מדוע הביא רש"י - שדרכו לפרש 'פשוטו של מקרא' – את דברי-אגדה אלו של רבי תנחומא, בעוד שהיה יכול לפרש בפשטות שבני"ל קנו עצים אלו מתגרי האומות, או כפירוש האבן-עזרא, שסמוך להר סיני היה יער של עצי שטים שמשם כרתו את העצים.

ב. והביאור בזה פשוט:

דהנה, פשטות לשון המקרא "ויקחו לי תרומה . . תקחו את תרומתי וגו'" מדבר רק על פעולת הגזברים – שלקחו את התרומה מבני"ל, ולא בפעולת בני"ל שנתנו את התרומה.

דמכך משמע, שכל נדבות-המשכן שנמנו בכתוב היו ברשותם של ישראל עוד קודם לכן, והיתה חסרה רק פעולת הלקיחה בלבד.

וביתר ביאור: אם היה כתוב לשון נתינה, שמשמעו שיש חיוב על הנותנים לתת, הרי זה כולל גם שיעשו כל שביכלתם כדי שתהיה נתינה, כולל גם כריתת עצים או קנייתם כו'; אבל לשון קיחה

תוכנו שמצד הנותן הכל מוכן, ואין חסר אלא מעשה הקיחה של הגזבר. וזהו מה ששאל רש"י "ומאין היה להם במדבר", כלומר, כיצד אפשר לומר שהיו מוכנים ביד בני עצי שטים, והרי אין הדרך להשתמש בעצים כאלו כשהולכים בדרך – במדבר. וע"כ הביא רש"י את "פירוש רבי תנחומא" ש"יעקב אבינו צפה כו' והביא ארזים כו' וצוה לבניו ליטלם עמהם כשיצאו ממצרים".

ג. אמנם עדיין אין הענין מתיישב כל צרכו. דהן אמת שמהכתובים מוכח שגם עצי השטים היו מן המוכן ברשותם של בני ישראל, אבל הא גופא טעמא בעי: מכיון שבני"ה היו יכולים לקנות העצים מתגרי האומות וכו', מדוע הוצרך יעקב אבינו להשתדל יותר ממאתיים שנה קודם ציווי מלאכת המשכן – בהבאת ונטיעת הארזים במצרים?

אלא מן ההכרח לומר – שיעקב עשה זאת כי ידע שהקב"ה יצווה ע"כ בלשון "תקחו", שזה מצריך שיהיו העצים מן המוכן. אך א"כ, השאלה קשה עוד יותר – כי לפ"ז נמצא שמלכתחילה היה הציווי בלשון "תקחו" בכדי שיעקב יטע הארזים במצרים, וטעמא בעי.

והביאור בזה מרמז רש"י בהביאו את שמו של בעל המאמר (אל אף שבד"כ אין דרכו בכך) – רבי "תנחומא": "תנחומא" הוא מלשון תנחומין. שענין זה (ש"יעקב אבינו צפה ברוח הקודש וכו") הוא נחמתן של ישראל:

כאשר בני"ה נמצאים בגלות מצרים, במצב דקושי השעבוד, ועד לגזרת "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו" וכו' – הרי (נוסף על ההבטחה ד"ואנכי אעלך גם עלה") "שואבים" הם נחמה ותנחומין כל משך זמן הגלות בראותם בעיניים ממש את עצי הארזים שהביא יעקב ונטע במצרים, שטעמו בטרחה רבה זו הי' מפני ש"צפה ברוח הקודש שעתידין . . לבנות "משכן במדבר", וצוה לבניו (ובניו לבניהם ובני בניהם אחריהם) ליטלם עמהם כשיצאו ממצרים".

כלומר: עצי שיטים לצורך המשכן גופא – היו יכולים כנ"ל להשיג בכמה אופנים, אבל כדי שתהי' נחמתן של ישראל (ענינו של רבי תנחומא) – הביא יעקב ארזים ונטעם במצרים, כדי שבמשך כל זמן גלות ושעבוד מצרים יהיו לנגד עיניהם עצים אלו שניטעו על מנת שיטלום כשיצאו ממצרים, שראית עצי ארזים אלה מזכירה ומדגישה את גאולת ישראל.

ובזה מתורץ עוד דיוק בלשון רש"י, שלא הסתפק לומר שיעקב נטע ארזים במצרים, אלא מוסיף ומפרט "הביא ארזים למצרים" – דזהו עוד פרט שמוסיף בנחמתם של בני"ה, דע"י שיראו את הארזים שהובאו ממקום אחר (מארץ ישראל – המורה על מצב של גאולה), שזה מדגיש עוד יותר שאין נתונים תחת שליטת המצרים, אלא "אעלך גם עלה", יצאו ויעלו לא"י (ויטלו ארזים אלו עמהם).

יינה של תורה

השראת השכינה – דווקא במשכן גשמי

הביאור בכך שהשראת השכינה היא דווקא במשכן ומקדש גשמיים, והלימוד מכך ל'משכן' שבתוך כל אחד ואחד

א. בפרשתנו מספרת התורה על ציווי בניית המשכן – "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". דהיינו, שהגם שהקב"ה הוא בלתי מוגבל, בכ"ז יהיה "ושכנתי בתוכם" – בשטח מסוים שבו יהיה המשכן הגשמי.

ולא רק בבית-המקדש בירושלים, שהיה במקום אחד קבוע. אלא גם במשכן, שעבר ממקום למקום במדבר, היתה השכינה שורה דווקא במקום שהוקם המשכן.

ולכאורה אינו מובן: מכיון שהקב"ה אינו מוגבל במקום, וכמו שאמר הכתוב (ירמיה כג, כד) "את השמים ואת הארץ אני מלא", מדוע צווה הקב"ה לעשות מקום מיוחד להשראת השכינה.

הן אמת, שהענין ד"את השמים ואת הארץ אני מלא" יכול להיות בהעלם, שבעולם לא יהיה נרגש גילוי אלקות, ודווקא עבודת האדם מביאה את גילוי השכינה. אך עדיין אין זה מיישב מדוע העבודה (שעל-ידה מגלים השכינה) היתה צריכה להיות דווקא במקום קבוע – המשכן והמקדש.

ב. ביאור הדבר הוא על פי הכלל הידוע "כל הגבוה ביותר יורד למטה ביותר": עצם הדבר ש"ושכנתי בתוכם" קשור עם מקום גשמי מוגבל, מהוה הוכחה שמתגלית כאן מדרגה נעלית מאד, שיכולה לבוא לידי גילוי רק "למטה" ו"ביותר".

הקב"ה הוא אמיתית הבלי גבול, הוא אינו מוגבל ח"ו בשום הגבלות, לא במקום ולא בלמעלה מהמקום. כשם שאין להגדיר להשיג את הקב"ה על ידי הגבלות של מקום, כך אי אפשר להגדירו על ידי "הגבלות" של למעלה מהמקום, שכן גם "למעלה מהמקום" הוא תואר המורה על הגבלות מסוימות (ביניהם גם זה עצמו, שהוא מוגדר, כביכול, בבלי גבול ואין לו גבול), והקב"ה הוא הרי למעלה מכל תואר המגביל. רק כאשר באים יחדיו מקום ולמעלה מהמקום, גבול ובלי גבול יחדיו, הרי ההתחברות של שני ההפכים כאחד מורה על כח עצמותו ית', שהוא "נמנע הנמנעות" ומחבר שני דברים מנוגדים, וכאן יכולה להיות השראת השכינה.

וזהו החידוש של המשכן והמקדש: מצד אחד היה לו מקום מסוים ומוגבל בעולם, וכן הגבלות ביריעות, קרשים ואדנים ובבנין בית המקדש, גם כלי המשכן והמקדש היו במדה וגודל קבועים; יתירה מזו - המדה היתה צריכה להיות מדויקת, כמפורט בדיני התורה - ויחד עם זאת היה נראה במשכן ובמקדש בגלוי בעיני בשר כיצד בא לידי ביטוי במידות עצמן הנעלה ממדידה וגבול, החיבור של גבול ובלי גבול ביחד, כפי שהמשנה מספרת על ה"עשרה ניסים" שהיו בבית המקדש. ובפרט בקדשי-קדשים (עיקר בית המקדש) בו היה "מקום הארון אינו מן המדה" (היינו שאף שלארון היתה מדה של "אמתיים וחצי וגו'", לא היה תופס הארון מקום במדידת עשרים האמות של קדשי קדשים), שם התבטא בגילוי כח עצמותו ית', שדווקא הוא יכול לחבר את שתי ההפכים של מקום ולמעלה ממקום.

ג. עפ"ז מובן גם מדוע נחשב המשכן רק כ"דירת ארעי" של הקב"ה, ולא דירת קבע כפי ששימש בית המקדש.

דהמשכן לא היה לו מקום קבוע בעולם, וגם - הוא היה עשוי בעיקר מצומח וחי (דהאדנים היו רק היסוד), ולא מהדומם שהוא "למטה ביותר" - ולכן לא היתה בו ההתגלות של "הגבוה ביותר". ומשא"כ בבית המקדש, שהיה מוגבל במקום מסויים, והיה בנוי בעיקר מהדומם - "למטה ביותר", ולכן באה בו לידי ביטוי אמיתית הבלי גבול של הקב"ה, שאינו מוגבל בשום הגבלות, עד שיכול להתלבש במקום מוגבל ובתחתון ביותר - בסוג הדומם.

ד. עפ"ז יובן גם דיוק רז"ל מלשון הכתוב "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (לשון רבים), "בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד" - דע"י עבודת האדם, שעוסק בצרכיו הגשמיים לשם קדושה, נעשה האדם 'משכן' לקב"ה.

וע"פ הנ"ל אפשר לומר יתירה מזו, שה'משכן' שנעשה ע"י עבודת האדם, במידה מסוימת הוא יותר מה"ושכנתי" במשכן ומקדש. דהרי ברור שעד כמה שנחות הדומם (התחתון) וכו' שהיה במקדש, אין זה מגיע לנחיתות של התחתון שבכללות העולם. ולכן, ע"י שהאדם מביא קדושה לכללות העולם הוא משלים את הכוונה של "דירה בתחתונים" (נתבאר בארוכה בתניא פל"ו), דמהתחתון ביותר הוא עושה 'דירה' לקב"ה. שלכן עבודה זו מביאה למקדש השלישי שהוא בלי גבול (אפי' בערך של מקדש ראשון ושני).

ועבודה זו של ה'משכן' בכללות העולם (עבודת האדם), צריכה להיות כבמשכן ומקדש, דכמו שבמשכן הפכו הזהב והכסף וכו' הגשמיים לקדושים, כך גם בעבודתו של האדם בדברי הרשות שלו, שצריך לפעול שהם עצמם יהיו קדושה.

דהיינו, אין די בכך שימנע ממו"מ אסור וכו', ואין די בכך שהוא עוסק במסחר לשם שמים – שישתמש בגשמיות לשם קדושה, אלא "בכל דרכיך דעהו" – לא רק ש"דרכיך" יהיו לשם "דעהו", אלא שבהם עצמם "דעהו", וכמו באכילת שבת שהאכילה עצמה היא מצווה, כך צריכה להיות גם אכילת חול ושאר דברי הרשות שבהם עצמם יהיה "דעהו" – שולחנו של האדם צריך להיות "שלחן אשר לפני ה'", שיהיה קדוש בדוגמת המזבח, וכך בכל עניניו הגשמיים. ואזי זה יביא (כנ"ל) לבנין בית המקדש השלישי, ובקרוב ממש.

חידושי סוגיות

גדרה של ה'אמה טרקסין' לשיטת הרמב"ם

הביאור בכך שבבית שני היו צריכים להניח אמה יתרה כנגד הכותל דקודש הקדשים, והאם היתה אמה זו כהוספה או לאו – ע"פ בירור הגדר ד'אמה טרקסין' לשיטת הרמב"ם

"ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (תרומה כה, ח)

מקשה בשיטת הרמב"ם

ב"אמה טרקסין"

א. כתב הרמב"ם בהלכות בית הבחירה¹:
בבית ראשון הי' כותל מבדיל בין הקדש ובין קדש הקדשים עביו אמה וכיון שבנו הבית שני נסתפק להם אם עובי הכותל הי' ממדת הקדש או ממדת קדש הקדשים לפיכך עשו קדש הקדשים עביו עשרים אמה תמימות ועשו הקדש ארבעים אמה תמימות והניחו אמה יתירה בין הקדש ובין קדש הקדשים ולא בנו כותל בבית שני אלא עשו שני פרוכות אחת מצד קדש הקדשים ואחת מצד הקדש וביניהן

אמה כנגד עובי הכותל שהי' בראשון. ובכס"מ כתב, שמקור דברי הרמב"ם "כיון שבנו הבית שני נסתפק להם כו" – הוא בירושלמי כלאים² "אמה³ טרקסין מה מבפנים או מבחוץ כו" א"ר יוסי מן מה דכתיב⁴ וארבעים באמה כו' הדא אמרה מבפנים כו' והכתיב⁵ ויעש את בית קדה"ק כו' הדא אמרה מבחוץ". והנה השקו"ט בגדרה של "אמה טרקסין" ישנה גם בש"ס בבלי (במס' יומא⁶): "אמה

(2) פ"ח ה"ד.

(3) ל' הכס"מ.

(4) מלכים א ו, יז.

(5) דה"ב ג, ח.

(6) נב, א.

(1) פ"ד ה"ב.

ולכאורה צ"ע¹¹, כיון שבלאה"כ לא עשו כותל בבית שני, למה הוצרכו להניח אמה יתירה כנגד עובי הכותל, ולא די בעשיית פרוכת¹² בין ארבעים דקודש ועשרים דקדה"ק?

גם צ"ע איך רשאי להוסיף על מדת הבנין, והרי הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל¹³.

והשינוי בזה הוא בשני דברים: בבית ראשון ה' ההיכל וק"ק ביחד ס' אמה והאמה טרקסין היתה או בתחלת ק"ק באמה הא' או בסוף ההיכל באמה המ' שבו, ולא ה' הפסק כלל בין הקודש וקדה"ק, משא"כ בבית שני (א) ה' קדה"ק כ' אמות תמימות וקדש מ' אמות תמימות, וביניהן (הפסק) אמה יתירה. (ב) ה' שינוי במקום שטח קרקע ההיכל (או קדה"ק) מכפי שהי' בבית ראשון¹⁴.

ואין לומר דלהרמב"ם אין בזה סתירה

שהקשה על הרמב"ם דכ' דלא כמסקנת הגמ'. וראה בארוכה חסדי דוד לתוספתא יומא פ"ב, יד דוד יומא שם, הר המורי לרמב"ם שם ועוד - דגם להבבלי נשאר הספק מאיזו מדה היא, אלא דמוסיף עוד ספיקות, דאולי הוי אמה בפ"ע כו'. ע"ש. אבל מלשון הרמב"ם "לפיכך עשו קדש הקדשים עביו כ' אמה תמימות... הקדש מ' אמה תמימות והניחו אמה יתירה כו'" לא משמע דמפרש בבבלי דג"ז בכלל הספק. ועכ"פ לפי הכס"מ מקור הרמב"ם הוא מהירושלמי. ואכ"מ.

(11) וראה פי' ר"מ קזיס למדות (ירושלים, תשכ"ג) פ"ד מ"ז. חסדי דוד שם. עזרת כהנים שבהערה 23.

(12) ראה תו"י יומא שבהערה 13 שאין לחוש אי מוסיפין על אויר ההיכל או בית קדה"ק.

(13) דה"א כח, יט. וראה דרך הקדש (למהר"א אלפאנדרי) כג, ד. חסדי דוד שבהערה 10. עזרת כהנים שבהערה 23 (אות ג). ועוד.

(14) ראה שטמ"ק ב"ב ג, ב בשם תוס' הרא"ש: אבל באורך ורוחב לא יוכלו להוסיף מהאי קרא משום דלא יוכלו לשנות הקרקע שנתקדש כבר לאולם לעשותו לצורך היכל וכן מעזרה למזבח אי לאו דאשכחו קרא. ועד"ז הוא בקיצור במאירי ליומא כאן "ולהוסיף בקרקע אי אפשר שהכל ה' מצוייר בנבואה כדכתיב הכל כו'".

טרקסין לא הכריעו בו חכמים אי כלפנים אי כלחוץ, מתקיף לה רבינא מ"ט אילימא משום דכתיב⁷ והבית... ששים אמה ארכו... וכתוב⁸ וארבעים באמה ה' הבית הוא ההיכל לפני, וכתוב⁹ ולפני הדביר עשרים אמה אורך ועשרים אמה רוחב ועשרים אמה קומתו ולא ידעינן אמה טרקסין אי מהני עשרים ואי מהני ארבעים, ודילמא לא מהני עשרין ולא מהני ארבעין וחללא קא חשיב כותלים לא קא חשיב, תדע דכל היכא דקא חשיב כותלים חשיב לי' לדידי' דתנן ההיכל מאה על מאה ברום מאה... כותל ההיכל שש וארכו ארבעים אמה ואמה טרקסין וכ' אמה בית קדשי הקדשים... אלא קדושת' אי כלפנים אי כלחוץ⁹.

אלא שלפי פשטות הסוגיא דהבבלי (להמסקנא) ה' ידוע להם מקומה של אמה טרקסין (שלא ה' מהני עשרים ולא מהני ארבעים אלא אמה בפ"ע), ורק היו בספק אם קדושתו כלפנים (קד"ק) או כלחוץ (היכל), וכיון שלא היו יכולים לעשות כותל בבית שני (כדלקמן) לכן "עבוד שתי פרוכות", שביניהן אויר אמה כנגד מקום אמה טרקסין. ולפ"ז לא הוסיפו במדת הבנין, אלא עשו שני פרוכות במקום הכותל, האמה טרקסין.

אבל הרמב"ם נקט (ע"פ הכס"מ) כדברי הירושלמי ש"נסתפק להם אם עובי הכותל ה' ממדת הקודש או ממדת קודש הקדשים, לפיכך עשו כו' אמה יתירה בין הקדש ובין קדה"ק¹⁰.

(7) מ"א שם, ב.

(8) מ"א שם, ב.

(9) וכ"ה לסתמא דגמ' שם נא, ב: ורבנן אמרי לך... ואיסתפקא להו לרבנן בקדושת' אי כלפנים אי כלחוץ.

(10) ראה שיה יצחק ליומא שם ד"ה אלא קדושת',

חיצוץ של פרוכת יהא קדש ומתחילת עובי' ולפנים יהא הכל קדש קדשים ולהכי לא מצוי למיעבד פרוכת אחת שעובי' אמה ולאוקמה במקום אמה טרקסין דילמא קדושתה כלחוץ ונמצא דמתחילת עובי' ולפנים אינו הכל קדש קדשים. אבל השתא דעבוד שתי פרוכת ניחא, חדא אוקמוה בתחילת מקום אמה טרקסין והשני' בסוף אמה טרקסין בקדש הקדשים בסוף חלל העשרים של קודש הקדשים לצד החוץ דבוקה למקום סוף אמה טרקסין דאי מקום אמה טרקסין כלפנים הרי מעובי פרוכת החיצונה ולפנים הוה קדשי הקדשים הכל ואי מקום אמה טרקסין כלחוץ מעובי הפרוכת השני' ולפנים הוי קדשי הקדשים".

אבל מדברי הרמב"ם "הניחו אמה יתירה בין הקדש כו' וביניהן אמה כנגד עובי הכותל שהי' בראשון", מוכח דלא ס"ל כהתוס' שההבדלה צ"ל בפרוכת גופא, שהרי הרמב"ם מדייק דשני הפרוכות "אחת מצד קדש הקדשים ואחת מצד הקודש וביניהן אמה כו' 22", משא"כ לדעת התוס' (שהפרוכת עצמה מברלת) הרי פרוכת הא' היתה "בתחילת מקום אמה טרקסין" באופן שלא היתה אמה שלימה ביניהן.

ולפ"ז אינו מובן, מדוע להרמב"ם לא עשו פרוכת אחת עובי' אמה 23?

מקשה ביתור (וסדר) דברי הרמב"ם

בנוגע לפרוכת ד"מקדש ראשון"

ג. והנה בהמשך דבריו כותב הרמב"ם "אבל

22) כלשון המשנה יומא שם.

23) וראה שלטי הגבורים לר' אברהם הרופא (מנטובא שע"ב) פי"ד. עזרת כהנים למס' מדות פי"ד מ"ז (בני יוסף אות ה).

ל"הכל בכתב גו' 15, דלפ"ז אינו מובן, למה לא בנו כותל בבית שני ורק עשו ב' פרוכות. דבגמ" 16 איתא הטעם שלא עבוד אמה טרקסין "כי קאי בתלתין קאי טפי לא קאי" (שכותל דעובי אמה אינו יכול לעמוד בגובה של יותר משלשים אמה), ופרש"י (בסוגיא דיומא 17) "ולהוסיף על עובי' א"א דכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל", ובמק"א 18 פרש"י "ולהרחיבו לא יכלו לפי שמקצרים את ההיכל או את קדשי הקדשים" 19, אבל את"ל דלפי הרמב"ם הא דמוסיפים בין הקדש וקדה"ק אינו שייך ל"הכל בכתב גו'", למה לא הוסיפו מדה ד"אמה יתירה" לבנות כותל ו"להוסיף על עובי'?"

ב. גם צריך להבין:

בתוס' 20 הקשו מדוע הוצרכו לעשות שתי פרוכות, ולא עשו פרוכת אחת שעובי' אמה, ותירצו "דמשמע להו לרבנן פי' דקרא 21 והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש גו' שמצד

15) להעיר מתו"י ליומא (נא, ב (נדפס שם נב, א) ד"ה מספקא (וריטב"א יומא שם) בשם הריב"א) ש"אין לחוש אי מוסיפין על אור ההיכל או בית קדשי הקדשים". אלא דבפשטות כוונתו רק על ההוספה באויר ההיכל וקדה"ק (ראה תוס' הרא"ש יומא שם "ואין לחוש במה שמוסיפים על אור ההיכל או בית קדשי הקדשים, כיון שבלאו הכי היתה קדושת מקום החומה באותה קדושה") ולא על ההוספה במקום הקדושה (בשטח הקרקע), וכמ"ש בתוס' הרא"ש ב"ב שם.

16) ב"ב ג, סע"א.

17) נא, ב ד"ה אמה טרקסין.

18) כתובות קו, א ד"ה בדבבי.

19) וראה גם תוס' ישנים יומא שם ד"ה עבוד שתי: ולקצור בחלל היכל או קדשי הקדשים לא היו יכולין דהכל בכתב. ובמאירי יומא כאן: ולהוסיף ברוחב אי אפשר שהי' אויר ההיכל מתמעט מארבעים אמה.

20) ד"ה ועבוד יומא נא, ב.

21) תרומה כו, לג.

אבל הא קשיא, למה הוצרך הרמב"ם לסיים כאן ש"במקדש ראשון (דהיינו המשכן) לא היתה שם אלא פרוכת אחת בלבד?"

וגם לפי המפרשים כוונת הרמב"ם כפשוטה, דקאי על מקדש ראשון, צ"ב, למה לא הביא הרמב"ם ע"ד פרוכת זו תיכף בתחילת ההלכה? לא מיבעי להפירוש שכוונת הרמב"ם בפרוכת זו המבדילה היא לכותל המפסיק, האמה טרקסין³⁰ - הי' לו להרמב"ם להתחיל ההלכה: "בבית ראשון הי' כותל מבדיל . . עביו אמה דכתיב והבדילה הפרוכת לכם גו", שבבית המקדש הי' כותל בנין במקום פרוכת³¹; אלא גם להפירוש שכוונת הרמב"ם היא כפשוטו, שהיתה פרוכת על האמה טרקסין, מצד הדין ד"והבדילה הפרוכת" (ולא רק מטעם צניעותא)³², צ"ב למה לא כלל הרמב"ם שני הענינים יחד: "בבית ראשון הי' כותל מבדיל כו' עביו אמה, וכן פרוכת דכתיב והבדילה הפרוכת לכם גו" (ואח"כ לבאר השינויים בבית שני, שהניחו אמה יתירה כנגד הכותל ועשו ב' פרוכות) - ולמה הזכיר אודות הפרוכת והפסוק "והבדילה גו" רק אחרי שביאר עשיית ב' הפרוכות בבית שני.

מבאר ב' ענינים בפרוכת

ד. והביאור בזה יובן בהקדם ביאור גדרה של אמה טרקסין לדעת הרמב"ם:

(30) ראה קרית ספר להמב"ט לרמב"ם כאן.

(31) כלשון הקרית ספר שם.

(32) כדמשמע קצת מדבריו בפיה"מ מדות שם ועוד (וראה

צל"ח יומא שם דמסיים: ונראה דבמקדש ראשון חד פרוכת

הוה אלא שהי' עובי הפרוכת אמה כעובי חומת טרקסין).

וראה בכ"ז בארוכה תורה שלמה מילואים לפ' תרומה סי"ח.

וש"נ.

במקדש ראשון לא היתה שם אלא פרוכת אחת בלבד שנאמר²¹ והבדילה הפרוכת לכם וגו", ובכסף משנה שם "ומ"ש רבינו אבל במקדש ראשון לא הי' שם אלא פרוכת אחת וכו' נראה דלמשכן קרי מקדש ראשון דאילו בבית ראשון לא הי' פרוכת אלא כותל".

וכבר הקשו²⁴, שמקרא מלא דבר הכתוב בדברי הימים²⁵ "ויעש את הפרוכת", הרי שגם בבית המקדש ראשון היתה פרוכת. וכן איתא להדיא בגמרא²⁶ דהוי "פרוכת דבבי", וכן כתב הרמב"ם עצמו בפירוש המשניות²⁷. ותירצו²⁸, דפשיטא שגם הכס"מ ס"ל שלהרמב"ם היתה בפתח האמה טרקסין פרוכת כמפורש בכתוב ובגמ', אלא שכאן קאי הרמב"ם בגדר דפרוכת מדין מחיצה, כמו הפרוכת בבית שני, שזה נלמד מהכתוב (גבי המשכן) "והבדילה הפרוכת לכם גו", משא"כ בבית ראשון לא היתה הפרוכת מדין "והבדילה הפרוכת גו" - כי ההבדלה בין קודש וקודש הקדשים היתה ע"י כותל בנוי ומחיצה גמורה - והפרוכת (על פתח האמה טרקסין) היתה רק משום צניעות, כדאיתא ברש"י²⁹, ולכן כתב הכס"מ שכוונת הרמב"ם במה שכתב (בהמשך לשתי הפרוכות שבבית שני) "אבל במקדש ראשון לא היתה שם אלא פרוכת אחת בלבד שנאמר והבדילה הפרוכת לכם גו", כוונתו למשכן.

(24) בהגהות הר"י עמדין לרמב"ם שם. שלטי הגבורים

שם. וראה גם חסדי דוד שם. ובכ"מ.

(25) דה"ב ג, יד.

(26) יומא נד, א.

(27) מדות שם. וראה גם פיה"מ ליומא נא, ב. נב, ב.

(28) ראה עזרת כהנים שם סוף אות ב'. הר המורי' שם,

ועוד.

(29) מנחות צח, סע"א. וראה יומא נד, א. ועוד.

בפשטות שהוא מטעם שזהו כותל המפסיק בין פנים וחוצץ⁴⁰, קודש הקדשים וקודש, והפירוש שהובא בתוס' הוא (בעיקר) מטעם זה שהוא מסך על הארון ונהחילוק הוא רק מהו העיקר, זה שהוא מחיצה המפסקת או זה שמגן על הארון, שלכן לדעת רש"י שבעיקר הוא דין מחיצה נק' טרקסין ע"ש פנים וחוצץ⁴¹, משא"כ לפי ר"ת וי"מ שבתוס'⁴².

דהנה בענין הפרוכת הזה מצינו בקרא כמה לשונות: בציווי הראשון נאמר²¹ "והבדילה הפרוכת לכם בין הקודש ובין קודש הקדשים", אבל לאח"ז בציווי הקמת המשכן נאמר³³ "ושמת שם את ארון העדות וסכות על הארון את הפרוכת", ובהעשי' נאמר³⁴ "ויבא את הארון אל המשכן וישם את פרוכת המסך ויסך על ארון העדות", וכיו"ב³⁵.

והיינו שיש שני ענינים בהפרוכת: א) מחיצה מבלדת בין הקודש ובין קודש הקדשים, ב) מסך על הארון.

ועפ"ז יש לעיין בדין אמה טרקסין שבבית ראשון:

בפשטות הרי כיון שמקום אמה זו הי' במקום פרוכת דמשכן ורק שזה הי' כותל בנוי, צ"ל שגם בו היו ב' ענינים אלה, מחיצה בין קודש ובין קודש הקדשים, וגם מסך על הארון, וזהו גם פירוש חיבת "טרקסין", כפי שהביא רש"י³⁶ מירושלמי³⁷ שפירושה "לשון פנים וחוצץ", ובתוס'³⁸ וי"מ מלשון טרוקו גלי שסגור הי' לפנים הימנו הלוחות שניתנו בסניני³⁹, דלהפירוש שזהו "פנים וחוצץ" י"ל

(33) פקודי מ, ג.

(34) שם מ, כא.

(35) ראה תצוה כז, כא. ל, ו. ונק' "פרוכת המסך" (ויקהל לה, יב. פקודי לט, לד. במדבר ד, ה) "פרוכת העדות" (אמור כד, ג) - ראה בארוכה תו"ש שם.

(36) יומא נב, א ד"ה טרקסין. ועד"ז בר"ח שם נא, ב.

(37) יומא פ"ה סה"א. כלאים ספ"ח.

(38) יומא שם נא, ב ד"ה טרקסין.

(39) ובב"ב שם ד"ה הנ"ל הוא בשם ר"ת: כלומר שהי' מפסיק וסוגר את הלוחות שנתנו בסניני שהיו מונחות בארון שהי' בבית קדשי הקדשים. וראה עזרת כהנים למדות שם (בני יוסף ד"ה טרקסין אות א' וב').

(40) בערוך ערך טרקסין: לשון יון פנים וחוצץ כלומר מספקא להו אי כלפנים אי כלחוצץ. ועד"ז הוא בתוס' ב"ב שם לפי זה. אבל רש"י לא כתבו. ומזה שרש"י כ' בפירושו שם נא, ב ד"ה אמה טרקסין "כך נקראת כותל מחיצה שהפסיק במקדש ראשון" משמע דכך שמה מצד ההבדלה (והרי הא דמספקא להו לא הי' בבית ראשון אלא בבית שני), ו(לדעת רש"י) נק' אמה טרקסין בבית ראשון.

(41) וי"ל דגם בפרוכת שבמשכן, אף שהיו בו ב' הענינים כנ"ל, ס"ל לרש"י שהעיקר הוא הנאמר בפשטות הכתובים בתחלה "והבדילה הפרוכת לכם בין הקודש גו" שהיא מחיצה המבלדת. וי"ל שלכן פרש"י חיבת פרוכת בפרשת תרומה תיכף בתחילת הענין "ועשית פרוכת גו" (כו, לא), "פרוכת לשון מחיצה הוא ובל' חכמים פרגוד דבר המבדיל בין המלך ובין העם" - והרי מפורש בכתוב גופא "והבדילה הפרוכת לכם בין הקודש ובין קודש הקדשים", וי"ל דקמ"ל, דלא תימא שיש בה שני ענינים, להבדיל בין הקודש וכן למסך על הארון, אלא שהחפצא שלה היא מחיצה, ורק שפועלת גם להיות מסך על הארון. ולהעיר מפרש"י בהציווי (פקודי מ, ג) "ושמת שם את ארון העדות וסכות על הארון את הפרוכת", "וסכות על הארון - לשון הגנה שהרי מחיצה היתה".

וראה רמב"ן על הפסוק "והבדילה הפרוכת לכם בין הקודש גו" - "הענין שיצוה אותו הכתוב שישים הפרוכת תחת הקרסים כדי שיהא הארון שמה מבית לפרוכת ותבדיל הפרוכת בין הקודש ובין קודש הקדשים". וע"פ הנ"ל אולי י"ל דזה שהקדים בפי' עה"פ הנ"ל (שבו נאמר והבדילה הפרוכת גו") הענין הב' "כדי שיהא הארון שמה כו" הוא כי ס"ל דעיקר דינה דפרוכת הוא כמסך על הארון. ועצ"ע.

(42) ולפי' שלטי הגבורים שם יא, ג (ע"פ הערוך בערך טרק (הג'')) שטוגר קה"ק, משמע דעיקר ענינו הוא לא זה שמבדיל אלא זה שגומר מחיצת קדה"ק, ע"ש. ואכ"מ.

ובפרט ע"פ המבואר בכתבי אמו"ר על הזהר⁴⁶, שד' הענינים שנמנו בזהר שם הם "לנגד ד' אותיות דשם הוי", א"כ ודאי שחל על הדביר שם וחשיבות לעצמו].

ובטעם הדבר יש לומר - ע"פ דברי הרמב"ם בריש הל' בית הבחירה "מ"ע לעשות בית לה' כו' ועשו לי מקדש⁴⁷, וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבינו והי' לפי שעה כו", ונת' במ"א⁴⁸, שכוונת הרמב"ם בהדגשה זו (שהמשכן הי' רק "לפי שעה", ולכאורה מאי קמ"ל) - שבזה מגדיר החילוק בין המשכן שעשה משה ובית המקדש, שהמשכן הי' רק "לפי שעה" משא"כ בית המקדש הוא בית ובנין קבוע ("בית לדורי הדורות⁴⁹), וזהו היסוד להחילוקים בין פרטי בנין המשכן ופרטי בנין בית המקדש. כלומר: כמה מהשינויים בין בנין המקדש והמשכן באים מהחילוק בין בנין עראי ("לפי שעה") לבנין קבוע.

ועד"ז בעניננו: במשכן שהי' רק בנין עראי, "לפי שעה" - הרי הדבר המבדיל בין הקודש וקודש הקדשים (ומגן על הארון) לא הי' חלק מגוף הבנין, אלא רק "פרוכת", ששם זה מורה שאינו דבר קבוע בגוף הבנין, אלא מחיצה בשביל פעולת ההבדלה (או הגנה על הארון); משא"כ בבית המקדש, שהי' בנין קבוע⁵⁰ "הי'

שיטת הרמב"ם בזה

- ה"אמה טרקסין" כענין בפ"ע

ה. ויש לומר שלהרמב"ם שיטה אחרת בזה. ששני הענינים הנ"ל שבפרוכת (ואמה טרקסין), הם רק בתור פרט וטפל בחלק אחר של המשכן ומקדש - מחיצה המשמשת את קודש הקדשים, או מגינה על הארון; אבל הרמב"ם ס"ל שלא הרי אמה טרקסין שבמקדש כהרי פרוכת שבמשכן, שהפרוכת כשמה כן היא, שמשמשת רק כמחיצה המבדלת, או כמסך על הארון, אבל ה"אמה טרקסין" יש בה גם מקום בפני עצמו, שהיא חפצא בפ"ע, אלא שהיתה משמשת ג"כ לשני ענינים הנ"ל (הבדלה בין הקודש וקדשי הקדשים, וכן מסך על הארון), אבל זהו רק פעולתה ואינו מעצם גדרה.

וכן משמע מזה שנקרא מקום זה בכתוב בשם בפ"ע "דביר"⁴³, וביותר מוכח כן מדברי הזהר⁴⁴, שמבאר הכתוב במלכים⁴⁵ "ויהי ככלות שלמה לבנות את בית ה' ואת בית המלך", "דאיהו בית המקדש כגון עזרות ולשכות ובית האולם והדביר", הרי שהזהר מנה ה"דביר" כא' מחלקי בית המקדש, ואיך שנפרש הטעם שהזהר מנה ד' ענינים אלה דוקא, הרי בכל אופן מוכח מזה שה"דביר" אינו רק פרט וטפל בחלק אחר של המקדש, אלא הוא ענין בפ"ע (כמו העזרות ולשכות ובית האולם).

(45) מ"א ט, א.

(46) לקוטי לוי"צ הערות לזהר שם.

(47) תרומה כה, ח.

(48) ראה לקו"ש חט"ז עי 302 ואילך. חכ"א ע' 149 ואילך (חידושים וביאורים בהל' בית הבחירה (קה"ת, תשמ"ו) ס"ב. שם ח"ב שיחה ג').

(49) לשון הרמב"ם שם פ"א ה"ג.

(50) מעין דוגמא לדבר בנדו"ד: "אולם" שהי' בביהמ"ק שלא הי' במשכן. וראה רמב"ם שם פ"א ה"ה שמדייק "ואלו הן הדברים שהן עיקר בבניו הבית כו' ועושין מחיצה אחרת

(43) מ"א ו, טז (ועוד). וראה פרש"י שם*. וכמפורש בתוספתא יומא פ"ב, יא. בגמ' שם נב, א ובפרש"י שם ד"ה דביר, ועוד. וראה רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ז הי"ז.

(44) ח"ב ד, א.

(* ובכמה מקומות קאי "דביר" על קדה"ק - ראה לדונמא מלכים שם, כג. שם ח, ו. דה"ב ה, ו. ובכמה מפרשים פ"י כן גם בפסוק הנ"ל דמלכים שם (ו, טז).

בבית המקדש) תהי' רק ע"י מחיצה דכותל (כשאר ההבדלות בין ב' מקומות), אלא צ"ל מקום בפ"ע⁵⁴ שהוא כעין "ממוצע" בין קודש וקודש הקדשים, ומקום זה הוא המבדיל ביניהם⁵⁵.

[ויש לומר שבעיקר הרי זה נוגע להגברא: בכדי ליכנס לקודש הקדשים, מקום הכי מקודש "שאינ' נכנס שם אלא כהן גדול ביום הכפורים בשעת העבודה"⁵⁶ (גם ממקום הקודש, שכל הכהנים נכנסים שם כל השנה), מתאים וצ"ל הפסק ועכבה לפני הכניסה]⁵⁷.

באופן של קביעות (כנ"ל בפנים), "קדושתו קדושת עולם" ו"קדושת מקום" (ראה שבועות טז, ב. תוד"ה או אידי שם (דברי רבינו חיים הכהן). מהרש"א שם טו, א ד"ה אבל בימי שלמה. ועוד), לכן אין הקדושה של מקום קה"ק באופן של הבדלה כ"כ בהמשכן כמו בביהמ"ק, שרק בו היו זקוקים להבדלה קבועה ע"י הפסק והבדלה קבועה במקום. וראה בארוכה לקו"ש חכ"ט ע' 73 ואילך. חידושים וביאורים שם (סט"ז).

(54) אף שמצד קדושתו אינו קדושה בפ"ע אלא או כקדושת קודש או קה"ק, אבל ה"ז חולק מקום לעצמו, ועד שנתייחד למקום בפ"ע, שלפועל אינו מקום עבודה, לא דהיכל ולא דקה"ק. וראה ת"י יומא הג"ל (הערה 15). גבורת ארי יומא שם (במילואים) ד"ה ומסתפקא, וראה לקמן ס"ח.

(55) בלקו"ש שבהערה 53 מבואר, שכיון שקה"ק היא נעלית שלא בערך לשאר חלקי המקדש, לכן אף שבשאר חלקי המקדש כל מקום גבוה ממקום שני, לפי החילוקים שבקדושה שהיא נעלה הימנו, אבל בקה"ק כיון שהבדלתו היא לגמרי, לכן אינו שייך שיתבטא בעלי' דגובה מקום גשמי. ע"ש בארוכה.

אבל אין מזה סתירה להמבואר בפנים, כי פשיטא דשאני הבדלות הקדושה כפי דשייך למקום דקה"ק, שבזה אפ"ל שקדושתו הנבדלת אינה יכולה להתבטא בגובה דמקום גשמי, להמדובר בפנים בענין ההבדלה וכו'. בערך דקה"ק המחייב הבדלת מקום לפני קה"ק ולפני הכניסה בו. וד"ל.

(56) כלים שם מ"ט, רמב"ם שם הכ"ב.

(57) ועפ"ז יש להוסיף ביאור ויומתק אופן הכניסה לקה"ק בבית שני ע"י הילוך במקום האמה בין ב' פרוכות כל הרוחב מדרום לצפון (משנה יומא נב, ב) (שמודגש ביותר ההפסק

כותל מבדיל כו' עביו אמה", ש"כותל" אינו דבר עראי, אלא חלק מעצם הבנין. ויש על מקום זה שם בפני עצמו - "דביר".

ובסגנון אחר:

קדה"ק חלוק בקדושתו מכל חלקי הבית, שהיא הקדושה הכי נעלית שבכל מקומות המקודשים⁵¹; וקדושתו אינה רק עוד דרגא בקדושה, בדוגמא לשאר הקדושות שכ"א מהן מקודשת מדרגא שלמטה ממנה, אלא שקדושתו מובדלת מכל הקדושות⁵² שלמטה ממנו. ולכן אין מספיק שההבדלה (הקבועה)⁵³

כו' כעין קלעי החצר כו' וכל המוקף במחיצה זו שהיא כעין חצר אהל מועד כו', שמפשוטות המשך לשונו משמע שהוא בדוגמת המשכן, ואעפ"כ רק בביהמ"ק הי' אולם (ראה קרית ספר ובכמה מפרשי הרמב"ם. לקו"ש חט"ז שם הערה 58). אלא שמחמת זה שביהמ"ק הוא בנין של קבע (ולא "לפי שעה" כהמשכן) ה"ז מחייב "שיהי' לפני הקודש מקום אחד והוא הנקרא אולם". וראה עירובין ב, א ובמפרשים שם. ריטב"א שם ב, ב ד"ה פתח אולם הבית. ושם בסופו: כי האולם עצמו נקרא פתח ההיכל דלפנים מפני שהוא בית שער שלו כו' (וראה גם רד"ק מ"א ו, ג). וראה אנציקלופדי' תלמודית ערך אולם. ואכ"מ.

(51) כלים פ"א מ"ז ואילך. רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ז הי"ג ואילך.

(52) להעיר מלשון המשנה כלים שם מ"ט "קדה"ק מקודש מהם" ולא כבהקדושות לפנ"ז* "מקודש ממנו"**. ואולי י"ל דבזה מודגש הבדלת קדושת קה"ק גם מקדושת היכל, דבהקדושות שלפנ"ז קדושת כ"א היא למעלה יותר אבל בערך למקום הקדושה הקודמת, משא"כ קה"ק שאין לומר שקדושתו היא רק "למעלה" מההיכל, "מקודש ממנו". שזה מורה שיש לו ערך לקדושת היכל אלא שהוא למעלה ממנו, ולכן אומר הלשון "מקודש מהם", להורות שקדושת קה"ק מההיכל היא כמו קדושתו והבדלתו מהם, מהדרגות בקדושה שלמטה יותר, שפשיטא שקדושת קה"ק מובדלת מהם לגמרי.

(53) כי אף שגם במשכן חלוקה הקדושה דקה"ק אהל מועד כו', הרי כיון שהמשכן אין קדושתו קדושת עולם, ולא הי' בו "שום קביעות מקום" כביהמ"ק שהקדושה שבו

אחת שעובי' אמה לא נתייחד מקום זה כמקום נפרד בפ"ע (כנ"ל סעיף ה').

וזהו גם טעם החילוק בין שיטת הרמב"ם ושיטת התוס' במקום פרוכות אלו (כנ"ל ס"ב) - שלהתוס' היו הפרוכות "חדא אוקמוה בתחילת מקום אמה טרקסין והשני' בסוף אמה טרקסין", שמשמע מזה שלא היתה ביניהן אמה שלימה, ואילו הרמב"ם מדייק "ביניהן אמה"⁶⁰ - כי לשיטת התוס' שענין של פרוכות אלו הוא מצד הדין ד"והבדילה הפרוכת גו'", וההבדלה צ"ל בפרוכת גופא (כמ"ש התוס') לכן הפרוכת החיצונה צ"ל דוקא במקום אמה זו, כדי "שמצד חיצון של פרוכת יהא קדש ומתחילת עובי' ולפנים יהא הכל קדש קדשים"; משא"כ לשיטת הרמב"ם, עיקר עשיית פרוכות אלו היתה לייחד מקומה של האמה טרקסין, וא"כ אדרבה, צ"ל "ביניהן אמה כנגד עובי הכותל שהי' בראשון".

ובזה מתורץ ג"כ זה שלא עשו כותל רחב יותר בבית שני, אף שהניחו אמה יתירה (יותר ממקדש ראשון), כי גם הרמב"ם ס"ל שלא הותר להם להוסיף סתם ברוחב הבנין; אלא שבנוגע לאמה זו, כיון שהיו חייבים לעשות מקום קבוע של אמה בין קודש וקודש הקדשים, ולא היו יכולים לעשותו ממדת הקודש או ממדת קודש הקדשים (כבבית ראשון) כי "נסתפק להם אם עובי הכותל הי' ממדת הקדש או ממדת קדש הקדשים" [ואם יעשוהו בקודש או בקדה"ק, אפשר שהם מגרעים ממקום הקודש או ממקום קודש הקדשים] - היו מוכרחים מצד דינו ד"אמה טרקסין" להניח "אמה יתירה".

(60) ראה שלטי הגבורים שם בסופו (יד, א).

עפ"ז מיישב דברי הרמב"ם

ו. ועפ"ז יש לומר, שהרמב"ם ס"ל, שגם בבית שני שלא עשו כותל, היו חייבים להניח אמה זו של מקום ה"דביר", שזהו אחד מגדרי "בית המקדש", שצ"ל מקום בפ"ע - רוחב אמה - בין קודש וקודש הקדשים. וענין זה מדוייק בלשון הרמב"ם בהלכה זו, שכתב "ולא בנו כותל בבית שני אלא עשו שתי פרוכות אחת מצד קדש הקדשים ואחת מצד הקדש וביניהן אמה כנגד עובי הכותל שהי' בראשון" - דלכאורה אריכות לשון הרמב"ם "כנגד עובי הכותל שהי' בראשון" מיותרת - אלא שבזה בא ללמדנו, שגדר של בית המקדש מחייב להניח אמה זו.

וזהו גם הטעם שלא עשו פרוכת אחת שעובי' אמה אלא (כלשון הרמב"ם) "עשו שתי פרוכות אחת מצד קדש הקדשים ואחת מצד הקדש וביניהן אמה כנגד עובי הכותל" - כי מטרת עשיית הפרוכות לא היתה (רק) לשם עשיית מחיצה והבדלה בין הקודש וקודש הקדשים, אלא לשם עשיית מקום ה"דביר"⁵⁸. וזהו שעשו שתי פרוכות מב' הצדדים, שע"ז נתייחד מקום אמה זו בפני עצמו [וע"ד פירוש רש"י⁵⁹, ועבוד שתי פרוכות - לקלוט ביניהן אור מקום המחיצה"]. משא"כ אם היתה רק פרוכת אחת (גם אם עובי' אמה), הרי נוסף ע"ז ש"פרוכת" הו"ע עראי כנ"ל, הרי ע"י פרוכת

וההעכבה לפני הכניסה.

(58) ולכאורה י"ל שזהו דיוק לשון התוספתא יומא שם "עד שמגיע לבין שתי הפרוכת המבדילות בין הקדש ובין קודש הקדשים וביניהן אמה) זה מקום הדביר שעשה שלמה", שמוסיף בזה על לשון המשנה (יומא נא, ב) - והיינו לומר דהוי מקום בפ"ע גם במקדש שני.

(59) יומא שם.

או קבוע לדורות) מחייב שבמקדש לא תהי' פרוכת (שמציאותה ותכונתה היא דבר עראי) אלא צ"ל מקום קבוע (כנ"ל סעיף ה).

(ב) שזהו חיוב חדש, מצד "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל", שאינו שייך לעשיית הפרוכת ודין "והבדילה הפרוכת לכם גו'", וע"ד מ"ש בתוס' 61 "דבמקדש ראשון . . אמה טרקסין ע"פ הדבור עביד כדכתיב הכל בכתב" (ומטעם זה אין על האמה טרקסין הגדר ד"והבדילה הפרוכת גו'", שהפרוכת עצמה צריכה להבדיל בין הקודש וקדש הקדשים).

ולאופן הב' יש לומר, שזוהי כוונת הרמב"ם בהלכה זו, שבתחילת ההלכה כתב רק "בבית ראשון הי' כותל מבדיל בין הקדש ובין קדש הקדשים" ולא הביא ע"ז הקרא ד"והבדילה הפרוכת לכם גו'", ורק בסיום ההלכה, לאחר האריכות ע"ד עשיית שתי הפרוכות בבית שני, מסיים "אבל במקדש ראשון לא היתה שם אלא פרכת אחת בלבד שנאמר והבדילה הפרוכת לכם וגו'", שבוזה מדגיש, שהחיוב דעשיית אמה טרקסין (וכן הנחת אמה יתירה כנגד עובי הכותל בבית שני) אינו מדין "והבדילה הפרוכת לכם וגו'", שזהו חיוב בפ"ע, וזו היתה מטרת עשיית הפרוכת (שבפתח הכותל) במקדש ראשון (מצד החיוב ד"והבדילה גו'")⁶².

וע"פ כ"ז יש לבאר גם סיום דברי הרמב"ם "אבל במקדש ראשון [דהיינו המשכן, לפירוש הכסף משנה] לא היתה שם אלא פרכת אחת בלבד שנאמר והבדילה הפרוכת לכם וגו'", שבוזה כוונתו להדגיש שעשיית שתי הפרוכות בבית שני הוא (לא עשיית הבדלה בין קדש וקדה"ק, אלא) ייחוד מקום האמה טרקסין, שלכן הוצרכו לעשות בבית שני שתי פרוכות דוקא, דלא כ"במקדש ראשון - המשכן - (ש)לא היתה שם אלא פרכת אחת בלבד [כיון שגדר פרוכת המשכן הוא כמו] שנאמר והבדילה הפרוכת לכם וגו'".

ז. ויש לבאר סיום לשון הרמב"ם הנ"ל גם לדברי המפרשים שכוונת הרמב"ם היא למקדש ראשון ממש (ולא למשכן), כי גם במקדש ראשון עשו פרוכת (נוסף על הכותל דאמה טרקסין) - דלכאורה, הו"ל להרמב"ם לכתוב זה בתחילת ההלכה (כנ"ל ס"ג),

ובהקדם, דבהך דינא שנתחדש בבית המקדש לגבי המשכן, שלא מספיק פרוכת לחוד אלא צ"ל כותל של אמה טרקסין (כנ"ל ס"ה) - יש לבאר בשני אופנים :

(א) שלא נתחדש במקדש חיוב חדש, אלא שהחילוק בין גדר משכן וגדר מקדש (לפי שעה

(61) יומא שם נא, ב ד"ה ועבוד.

(62) ולדיעות הנ"ל במקדש שני הרי זה נכלל בפרוכות אלו. וק"ל.

פנינים

”ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו”

(כה, א)

איתא במדרש (שמו”ר לג, ח) ”ויקחו לי תרומה – בשעה שאמר הקב”ה למשה על עסקי המשכן, אמר לפניו, רבש”ע יכולין הן ישראל לעשותו? א”ל הקב”ה אפילו אחד מישראל יכול לעשותו, שנאמר מאת כל איש אשר ידבנו לבו”.

ומבואר במפרשי המדרש (פי’ מהרז”ו) שתמיהתו של משה היתה ע”ד תמיהתו של שלמה המלך (מלכים א ז, כז) ”הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך אף כי הבית הזה”, ועל כך השיב לו הקב”ה ”אתה מתמה על הכלל”, כיצד יכולים כלל ישראל לעשות משכן (”ויקחו לי תרומה” – לשון רבים), ”ואני אומר לך, שאפילו אחד מישראל יכול לעשותו, שנאמר מאת כל איש אשר ידבנו לבו”.

ויש ללמוד מכך גודל העילוי וההפלאה דכל אחד ואחת מישראל [שהרי גם הנשים התנדבו למלאכת המשכן], שכאשר ”ידבנו לבו”, יכול אפילו אחד מישראל לעשות משכן להקב”ה (שע”פ שכל, גם כלל ישראל אינם יכולים לעשותו).

(ע”פ שיחת ש”פ תרומה ה’תשמ”ג)

”ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם”

”ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן”

(כה, ח-ט)

”המקרא הזה מחובר למקרא שלמעלה הימנו,

ועשו לי מקדש ככל אשר אני מראה אותך”

(רש”י)

הנה, מלשון רש”י ”ועשו לי מקדש ככל אשר אני מראה אותך”, שמשמיט התיבות ”ושכנתי בתוכם” – משמע שדעתו היא שתיבות אלו הן רק כעין מאמר המוסגר, וההמשך ל”ועשו לי

מקדש" הוא "ככל אשר . . .", ולא "ושכנתי בתוכם".

וי"ל, שבזה מתרץ רש"י (בדרך אגב) הקושיא הידועה בזה שנאמר "ושכנתי בתוכם" (לשון רבים), דלכאורה, מכיוון שזה בא כהמשך ל"ועשו לי מקדש" (לשון יחיד), הול"ל "בתוכו"? ולפי הנ"ל מובן, דהתיבות "ושכנתי בתוכם" (אינן המשך ל"ועשו לי מקדש", כ"א) הן מאמר (המוסגר) לבנ"י שנצטוו "ועשו . . .", "שע"י קיום ציווי זה תשרה שכניה ביניהם. ופירוש הפסוק הוא "ועשו לי מקדש . . . ככל אשר . . .", ורק שהפסוק מודיע כבדרך אגב שע"י "ושכנתי בתוכם" – שתשרה השכניה בין בני".

(ע"פ לקוטי שיחות חלק כו עמ' 170 הערה 31)

"מקשה תיעשה המנורה"

(כה, לא)

"תיעשה המנורה - מאליה, לפי שהיה משה מתקשה בה אמר לו הקב"ה השלך את הככר לאור והוא נעשית מאליה. לכך לא נכתב תיעשה"

(רש"י)

וצריך להבין, דהרי גבי עשיית המנורה כתיב (ויקהל לו, יז) "ויעש את המנורה", דמשמע שבצלאל עשה את המנורה (ולא ש"נעשית מאליה")?

וי"ל בזה ובהקדים מה שכתב רש"י עה"פ "ויעש בצלאל את הארון" (ויקהל לו, א) [דלכאורה מדוע מדגיש הכתוב "ויעש בצלאל", בשעה שגם ה"חכמי לב" עזרו בעשייתו] "לפי שנתן נפשו על המלאכה יותר משאר חכמים נקראת על שמו". היינו, שהגם שבצלאל לא עשה כל המלאכה מעצמו, אעפ"כ "נקראת על שמו" "לפי שמסר נפשו על המלאכה".

ועד"ז בענינו, דהגם שהמנורה נעשתה מאליה, אעפ"כ מכיון שבצלאל "נתן נפשו על המלאכה", "נקראת" המנורה "על שמו" – "ויעש את המנורה".

(ע"פ שיחת ש"פ תרומה ה'תשמ"א)

הוספה

ההכרח בציוור קני המנורה באלכסון ולא בחצאי קשת

בירור ענין צורת קני המנורה, דהוי באלכסון ולא בחצאי קשת (כשיטת הרמב"ם ורש"י ז"ל), והביאור בכך שאין ללמוד מצורת קני המנורה שעל שער טיטוס, הגם שזו לכאורה 'עדות ראייה'

א. בענין המנורה שהיתה במקדש ישנו פרט בציוור המנורה שבגוף כתב יד הרמב"ם, ששונה מן הציוורים הנפוצים, והוא – שששה קני המנורה נמשכים (מן הקנה האמצעי) באלכסון ישר, ולא כבציוורים הרגילים, שהקנים נמשכים ועולים כחצאי קשת.

ב. והנה, בעל משנת חסידים בספרו "מעשה חושב" (על מלאכת המשכן) כותב בפשטות שששת הקנים היו "נמשכים בעיגול". והוא מבאר, שאע"פ שמרש"י מוכח ש"לא היו בעיגול" – "אבל הרמב"ם בחבורו⁴ לא הזכיר תיבת אלכסון אלא כתב⁵ ונמשכים ועולים", והוא מביא מה שכותב בעל "חכמת

ואע"פ שבנוגע לפרט זה, היה מקום לומר (בדוחק הכי גדול) שהרמב"ם צייר כך רק בכדי "להקל על הציוור" – הרי כבר כתב ר' אברהם בן הרמב"ם בפירושו שה"ששה קנים . . . נמשכים מגופה של מנורה לצד ראשה ביושר כמו שצייר אותה אבא מרי ז"ל, לא בעיגול כפי שצייר אותה זולתו".

וכך כתב גם בפרש"י על התורה², שהששה קנים "באלכסון נמשכים ועולין", דהיינו, שהם

(3) פ"ז.

(4) הל' בית הבחירה פ"ג ה"י.

(5) "וכן הוא בברייתא דמלאכת המשכן (פ"י) וכן בש"ס

(מנחות כח, ב) - מעשה חושב שם.

(1) פרשתנו כה, לב.

(2) פרשתנו שם.

בשולחנו¹¹, ש"הרבה מספרים הראשונים ז"ל לא יצאו לאור הדפוס עדיין בימי האחרונים ז"ל. . ולזאת ודאי אין לסמוך כו"ל].

ג. ואם כנים הדברים, מהנכון להחזיר עטרה ליושנה – שכל אלו שעושים ציורים מהמנורה (בכדי ללמוד איך היה מראה המנורה שבמשכן ומקדש) יציירו את קני המנורה באלכסון, כדעת רש"י (פשוטו של מקרא) והרמב"ם (וע"פ הנ"ל – י"ל שלמסקנא אין חולק בדבר¹²).

ועד"ז מוסדות החינוך וכיו"ב שמציירים על ה'בלאנקים' וכדו' את ציור קני המנורה בחצאי קשת – מכיוון שהציור משמש כתזכורת למנורה שבמקדש – כדאי ביותר שיציירו את הקנים באלכסון¹³.

11 ריש הל' מכירת חמץ (נדפסו לאחרי הל' פסח - בהוצאות קה"ת תקס, ב). וראה גם בשו"ע חיו"ד שלו סקפ"ט סי"ג סקמ"ג.

12 בית רענן (לבעל מג"א) ר"פ בהעלותך מפרש מ"ש בספרי זוטא (והובא ביל"ש) ר"פ בהעלותך "שהן חזרין חלילה כמין עטרה" - "שהקנים בעצמן היו עגולה כמו עטרה". אבל מסיים שפי' זה "דוחק" [ושם לפני: הלשון משמע דס"ל שהקנה האמצעי הי' באמצע ושה קנים מקיפין אותו סביב כמין עטרה. וא"כ ה"ז פי' שלישי. וראה בזה בתו"ש מילואים לדרך כב ע' לב*].

13 ועפ"ז מקום לומר שגם החנוכיות (לימי חנוכה) כדאי לעשות קניהן באלכסון. - ובלאה"כ צ"ל שאין בזה חשש איסור ד"מנורה תבנית מנורה" (ע"ז מג, סע"א. רמב"ם

* ושם, שזוהי גם כוונת הראב"ע (תצוה כז, כא. וכן בפי' הקצר פרשתנו כה, לז) אשר ששה הנרות היו כחצאי עיגול, והיינו שהקנים הקיפו קנה האמצעי כמין עטרה. אבל תמוה, כי בספרי זוטא סתם "חזרין חלילה כמין עטרה", שמשמעו "מקיפים אוחו סביב (מכל הצדדים)", ולא "כחצאי עיגול". ואולי הכוונה שהקיפו רק מלפנים - כדוגמת חצי גורן עגולה בסנהדרין. וכמדומה שישנם עטרות המקיפות הראש רק מלפנים.

המשכן⁶, שמכך נראה. . שהיו עולים הקנים כמעט בעיגול"; וה"מעשה חושב" מסיים "והכי מסתברא דבהכי הם דומים לגלגלי הרקיע⁷ כו' שכנגדם הם השבעה⁸ נרות".

אבל לפענ"ד נראה, דמכיון שה"מעשה חושב" כותב בפירושו, שהיסוד שלו לכך שנמשכן בעיגול הוא מסימת לשון הרמב"ם בחיבורו ("לא הזכיר תיבת אלכסון"), שמכך נראה. . שהיו עולים. . כמעט בעיגול" ["והכי מסתברא כו"ל] –

הרי לאחר שנתגלה גוף כתי"ק הרמב"ם בציור המנורה⁹, ועדותו של בן הרמב"ם בזה [ובהדגשה שמה שצייר אביו "ביושר" היה עם כוונה מיוחדת – דווקא כך ו"לא בעיגול כו"ל] – ובמילא בטל היסוד ובטל הבניין¹⁰.

ובמחכ"ת ולפענ"ד נראה ברור, שאם ה"מעשה חושב" ובעל חכמת המשכן היו רואים את ציור הרמב"ם ואת פירושו ר' אברהם בן הרמב"ם, היו כותבים אף הם שאין כל פלוגתא בזה ולכולי עלמא הקנים היו "ביושר"

[ע"ד מה שכתב אדה"ז בעל התניא

6 להר"י ריקטי (מנטובה, תל"ו).

7 ולהעיר שהגלגלים שייכים לבחי' עיגולים (ע"ח ש' עיגולים ויושר ענף ג. ש' ציור עולמות אבי"ע פ"ב. ועוד).

8 וצע"ג האם מפרש שגם הנר האמצעי יהי' "כמעט בעיגול"!

9 הערה לאחר זמן: שוב נתפרסם כתי"ד דס' היד, ושם בהל' ביה"ח פ"ג סה"י (איתא "וזה היא צורתה") יש ציור המנורה (כמו בפיה"מ) – וגם שם הקנים עולים באלכסון. היינו, שנתגלה שגם "בחיבורו" לא סתם הרמב"ם.

10 ובכלל לא זכיתי לפענ"ד להבין כלל הראי' דמדסתים בכהנ"ל נראה שהיה "כמעט בעיגול" - שהרי תיבת "קנה" מובאה ככו"כ מקומות בתו"ש כ"כ, ובכ"מ מוכרח שהוא קו ישר. ולא מצאתי ע"ע אף פ"א שמוכרח שזוהו באופן אחר.

ולכן מסתבר לומר, שציור המנורה שעל השער אינו העתק מלכתחילה של מנורת המקדש, אלא ציור של מנורה אחרת שהיתה דומה בכמה פרטים למנורה שבמקדש. דמיון שלמנורת המקדש היתה חשיבות גדולה מאוד, נהגו לעשות מנורות עם מראה דומה למנורה שבמקדש, (ובפרט עובדי עבודה זרה – שעשו כן לע"ז שלהם. שזהו הביאור בהוספת ציור הדרקון – שהוא ע"ז¹⁶) – ולפי אחת מן המנורות ההם עשו את ציור המנורה שעל השער.

ונוסף לענין זה (שציור זה אינו מדויק) – הרי ציור זה נעשה, כמובן, בכדי לבטא את השליטה והרוממות של רומי על היהודים ר"ל, ועד – שנחקקו שם בכ"מ המילים "יודעא קאפטא" (יהודה (יהודים) שבוים). והיו זמנים

שכן מפורש בפי' רש"י עה"ת פרשתנו (כה, ט), הנה גם ע"ד ההלכה מסתבר לומר כן, כי: א) למה ישנה ויחדש צורה אחרת? ב) מפורש (ברייטא דמלאכת המשכן פ"י. וראה ירושלמי שקלים פ"ו ה"ג. תוספתא מנחות פ"א, ו) שגם מנורות שלמה היו כשרים לעבודה (וכן מוכח במנחות צח, ב: מצינו מנורה בצפון): ולפרש"י (ד"ה על כולן מנחות צט, א) *** -לדיעה אחת (מנחות שם. וכן ברייתא דמלאכת המשכן, ירושלמי שקלים ותוספתא מנחות שם) היתה הדלקת המנורה (לפעמים) רק בשל שלמה. וכן תסם במדרש הגדול פרשתנו כה, כג***.

ובכל אופן: גם את"ל דמנורות שלמה לא היו כצורת מנורת משה (וע"פ זה ציור המנורה שעל שער טיטוס) - למה לצייר עתה המנורה בצורת מנורות שלמה, ולא כמנורת משה, דלכו"ע הוא העיקר!
(16) ע"ז מב, ב (במשנה).

"לא תוסיף עליו" (ואתחנן יג, א), כי "כך היתה בידם מסורת מפ"י משה... יהו בו עשר שולחנות עשר מנורות... הכל בכתב מאת ה'". ועד"ז הוא בבחי' פרשתנו (כה, ט).
*** (בנוגע לשולחנות דשלמה, שזוהו מוכן גם בנוגע למנורות שלמה.

ד. ובזה נוסף עוד ענין:

הציור הרגיל של המנורה (שהקנים בחצאי קשת) הוא (ע"פ השערה) העתק מציור המנורה שאינם-יהודים ציירו ברומי על "שער הנצחון" של טיטוס ימ"ש¹⁴

כשטיטוס הרשע החריב את ביהמ"ק, צוה לקחת את כלי המקדש לרומי; ולכבודו של אותו רשע הקימו שער ניצחון שנושא אף את שמו: שער טיטוס. על שער זה ציירו כיצד נושאים את כלי המקדש השבויים ובתוכם המנורה - ובציור זה של המנורה, מצוירים קני המנורה כחצאי קשת.

והנה, הגם שלכאורה זו 'עדות ראייה', בהכרח לומר שציור המנורה שבשער הנ"ל אינו הציור (הנכון) של המנורה שבמקדש. דבציור זה ישנם כמה וכמה פרטים שאינם מתאימים עם תבנית המנורה שבמקדש¹⁵, ועד שב"מנורה" זו מצויירת צורת דרקון!

ה' ביהמ"ח פ"ז ה"י. שו"ע יו"ד סו"ס קמא), כי משנים מספר הקנים (ראה ע"ז ורמב"ם ושו"ע שם), ולמה לשנות בגוף צורת המנורה שקני' היו ביושר ולא כחצי עיגול.
(14) כהערת הר"י קאפח בפיה"מ דהרמב"ם שהו"ל. וכן בתו"ש שם.

(15) כמו שהעירו כו"כ - שאין בה רגלים וכו', אף שבמנחות (כה, ב) מפורש שהיו בה רגלים.

- י"א אשר המנורות שנשבו ע"י טיטוס היו מהעשר מנורות שעשה שלמה (ראה יוסיפון פצ"ה - הוצאת הומינר). אבל [נוסף לזה שמסתבר לומר שהמנורות דשלמה לא היו בבית שני*, הרי גם אם נאמר שצורת המנורה שעל שער טיטוס היא כצורת מנורות דשלמה] - בפשטות, נ"ל שמנורות שלמה נעשו כצורת מנורת משה**, כי [נוסף לזה

* ראה ר"ה כד, ב (וש"נ) בזמן החשמונאים, אבל ראה תוס' ר"ד ליומא (נא. ב) בנוגע לשולחנות שעשה שלמה. אלא שגם הוא מסיים שמסתבר שלא היו בבית שני. ע"ש.
** (וכן מוכח במדרש הגדול פרשתנו (כה, כג) שהוצרך לשלול שאין בעשיית שולחנות (ומנורות) דשלמה משום

המנורה באופן כזה שמזכיר על ההיפך ממש
- כיצד רומי נצחו את היהודים, ר"ל!

ה. ויהי רצון, שבקרוב ממש תבוא הגאולה
האמתית והשלימה, ותהיה מנורה כפשוטה
ובשלימותה¹⁹ בבית המקדש השלישי, וכולם
יראו כיצד היא צורת המנורה.

ומשה ואהרן עמהם²⁰, ונראה בעיני בשר,
ותחזנה עינינו - בקיום הציווי "דבר אל אהרן
גו' בהעלותך את הנרות", להדליק את המנורה,
כפשוטה ממש ובמהרה בימינו ממש.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק כ"א עמ' 168 ואילך
חלק כ"ו עמ' 201)

שהכריחו את היהודים לבוא לשער זה בכדי
שיראו מה שכתוב שם וכו', בכדי להשפיל
אותם וכו'.

יוצא מכך, שציור קני המנורה כחצאי קשת
(כפי שמצוירים בשער טיטוס) צריכה להביא
זעקה נוראה ('א געוואלד געשריי') – נוסף
וג"ז עיקר שזהו היפך רש"י והרמב"ם וכו'
– גם מכיוון שזהו נותן הסכם לדבר שנעשה
בכדי לצער את היהודים ולהשפילם!

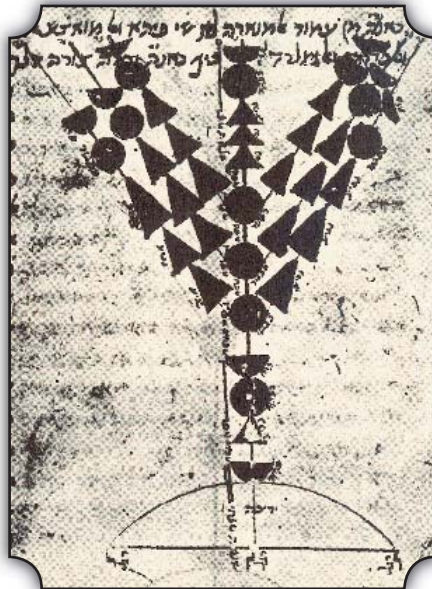
תמורת זה שציור המנורה צריך להזכיר
ולעורר את היהודים אודות תפקידם להיות
"לאור גוים"¹⁷ - "עדות הוא לכל באי עולם
שהשכינה שורה בישראל"¹⁸ - נעשית צורת

(19) דכל מעשי משה נצחיים (ראה סוטה ט, א. צפע"נ
עה"ת ריש פרשתנו. ועוד).

(20) תוד"ה אחד פסחים קיד, ב. וראה יומא ה, ב.

(17) ישע"י מב, ו. שם מט, ו.

(18) להעיר מיל"ש מלכים (רמו קפה): מנורה . . כנגד
שבעים אומות שכל זמן שהנרות דולקות היו מתכבשים.

ציור המנורה בכת"י דהרמב"ם ז"ל